

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻԻ 4

1 Յուլիս 1896

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ.

ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ

Պատը Այի ճատտէսի Թիւ 20

1896

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

- 1 Սիսերիացի մանկամարդ Օբիտրդը — Յ. Վ. Մլեչեն
- 2 Ակնարկ մը Ս. Իզնասիուսի բղբոց վրայ
- 3 Վարդապետութիւն ժԲ. Առաքելոց — Ս. Վ. Ն
- 4 ՎԱՐԲ Ս. ՄՈՆԻԲԱՅԻ — ՅՈՎՀ. Վ. Սլեչեն

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Ե Ս Կ Ի Ս Ս Մ Ս Ե Ա Յ

Եօրներորդ Տարի

ԹԻԻ 4

1 Յունիս 1896

ՔՍԱՎԻԷ ՏՀ ՄԷՍԹՐԸ ԿՈՄՍԻ

ՍԻՊԵՐԻՍԱՅԻ

Մանկաւարդ Օրիորդը

ԿԱՄ

ԾՆՈՂԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԻՆԱԿ

(Շարունակութիւն տես անցեալ քիւն)

Մեծադարձ սենեակէ մը անցած պահուն՝ մինչ հիացած զարմացած էր տեսած այնքան հրաշակերաներուն համար, մին 'ի զրանիկ արկնանց զիտել տուաւ իրեն պաշտօնական Գաւ հոյքն ինքն յանկարծ կանկ առաւ՝ խորին ու երկիւղալից ան- նածութեամբ մը զգածեալ. «ո՛հ, այս է ուրեմն ինքնակալին Գահը՝ զոչեց, ահա ինչ որ այնքան վախ կը պատճառէր ինձ Սիպերիայի մէջ»։ Այս զաղափարիս ատենօք իրեն ազգած սար- տաիւր՝ վեհալիտա ինքնակալին բարեբարութեանց յիշատակն եւ իւր հօրը մերձակայ աղատութեան մտածմունքն՝ անպատմելի յուզմամբ իւր սիրտը լեցուցին։ Ձեռնամած ու ամոյն տոգոյն գէմքով, ահաւատիկ ուրեմն՝ կը կրկնէր նուազեալ ձայնով մը եւ զր'ի՛նչ մարեկեք դալով վրան՝ ահաւատիկ ինքնակալին Գա-

հոյքն»։ Հրաման խնդրեց անոր մօտենալու. և գողգոթուն քայլերով յառաջացաւ, երկու առաջնորդ Տիկնայք իւր թեւերէն բռնելով՝ որոնք ևս այս անակնկալ տեսարանէն սաստիկ վրդովեալ էին. Բրաքքովի ծունր դնելով յստ կայսերական Գահոյից՝ մեծարորոք եռանդեամբ տատիճանները կը համբուէր, և իւր արցունքներովն ալ կը թրջէր. «սի հայրիկս, կ'ըսէր քարձրածայն, տես մէյմը ո՛ւր բերաւ զիս Աստուծոյ մեծագոր զօրութիւնը։ Ո՛վ Աստուած իմ՝ օրհնէ՛ սա Գահը, օրհնէ՛ զԱնիկայ որ ասոր վրայ կը նստի, և բրէ՛ որ իւր կենաց բոլոր օրերը լի զեղուն ըլլան այն ամէն բարօրութեամբ ու երջանկութեամբ, որոնցմով զիս լիացուց»։

Դժուարաւ կրցան ուրիշ սենեակ մը փոխադրել զինքը. բայց իսկոյն խնդրեց առանձնանալու՝ յոյնած բլլալով այն ըզզայած սաստիկ յուզմունքներէն. ուստի ուրիշ օրուան թողուցին արքունի պալատան միւս մասին այցելութիւնը։

Քիչ ժամանակ ետքը՝ վերոյիշեալ երկու Տիկնայք տտրին զինքը Միայնանոց (Ermitage) կոչուած հոյակապ պալատն, որուն ճոխութիւնքն ու շքեղութիւնն այցելուաց ուն և ուրուշը կը մօզեն. սոյն չքնադատես անսխլը Բրաքքովեայ վրայ շատ աւելի հաճոյական տպաւորութիւն բրաւ՝ քան ինչ որ մինչև այն ատենն իւր մեծաքանչ զարմանքը զրդսած էր։ Առաջին անգամն էր՝ որ ինքը նկարակերպ պատկերներ կը տեսներ, և մեծ հաճոյք զգաց կարծես՝ մի սո մի զանոնք դնելով. ինքնիրմէն ճանչցաւ Սուրբ Գիրքէն առնուած բազմաթիւ առարկաներ։ Բայց երբ կ'անցնէր Ղուկաս Ճիորաւանոյի (Իտալիացի նկարիչ՝ 1632 — 1701) մեծագործ նկարի մը առջևէն, որ կը ներկայացընէր զՍիլվեստո՝ հայրն Բաքոսի՝ հարբեցած վիճակի մէջ ու թեւերէն վեր վերցուած օգնութեամբ Սպանդարաւորտին քրմանոյչներուն ու անառապ այծամարդ կիսադից (satyre), «ահաւասիկ՝ ըսաւ՝ այլանդակ անճօռնի պատկեր մը. ի՞նչ կը ներկայացընէ արդիօք»։ պատասխան տուին իրեն թէ՛ անոր նիւթն առասպելաբանութենէն հանուած էր. «ո՞ր առասպելէն», հարցուց. և որովհետեւ զիցարանութեան վրայ զազաւար չունէր, զժուարին էր զոհացուցիչ բացառութիւն մը տալն իրեն. «ըսել է ուրեմն, աւելցուց ազջիկը, թէ այս ամէնն իրօք բաներ չեն. ահա նոխազոտն մարդիկ. ի՞նչ խենթութիւն այսպիսի բաներ նկարել՝ որոնք բնաւ զոյսութիւն ունեցած չեն, իբր թէ ճշմարտակերպ իրեր պակաս ըլլային»։ Սյապէս ինքը քսանըմէկ

տարեկան հասակին սովորելու կը սկսէր ինչ որ առհասարակ աղաք իրենց մանկութեան ժամանակը կ'ուսանին: Եւ սակայն երբեք իւր հետաքրքրութիւնն անխորհուրդ չէր ցուցնեն զինքը. քիչ անդամներ միայն հարցմունք կ'ընէր, եւ կը ջանար միշտ ինքնիրմէն հասկըքնալու կամ դուշակելու ինչ որ իւր գիտողութիւնքը տարօրինակ ու նոր բան մը կը ներկայացընէին իրեն:

Չկար բան մը որուն այնքան յօժարամիտ կամօք վաւիաքէր՝ որքան ուսեալ անձանց ընկերութեան մէջ գտնուել, որոնք մտադրութիւն չընէին իրեն, եւ մտիկ ընել անոնց խօսակցութիւնը: Ինքն այն տառն վտփոխակի ամէն մէկ խօսողին կը նայէր որչափ որ խօսելու ըլլար, եւ առանձին ուշադրութիւն կը դնէր անոր ըսածներուն՝ բնաւ չմոռնալով լսած կամ հասկընալ կրցած բաներէն եւ ո՛չ մին:

Երբոր իր մտերիմ ծանօթներուն հետ էր՝ յակամայ կամս խօսակցութիւնը դարձնելով կը բերէր այն բարեւէր ընդունելութեան վրայ, զոր ըրեր էին իրեն երկու կայսրունհիք: Չգայուն եռանդեամբ կը յիշէր անոնց իւրաքանչիւրին խօսքերն. ու կարելի չէր իրեն որ այս նիւթին վրայ խօսելու ժամանակն երախտահասոյց շնորհակալութեան արցունքներ չգային չթըրջէին իւր արտեւանունքն. այն տառն միայն երանիկ երջանիկ կը համարէր ինքզինքն՝ երբ լսէր ամէն մէկուն բերնէն դերազանցիկ դարձուածներ յաւելեալ իւր յայտնած սքանչաղման զգացմունքներուն վրայ. եւ կը դարմանար որ ըստ ինքնայօժար կամայն իւրոց աւելի յաճախ անգամ անոր վրայ խօսք չէր ըլլար:

24. Երկու բարեբար բանտարկելոց ազատութեան շնորհքն ինքնակալէն կը խնդրէ.

Սակայն այսու հանդերձ իւր հօրն աքսորքէն վերադառնալու արեւուն հրովարտակն իր կարծածէն աւելի ուշացաւ: Մինչ մէկ կողմանէ իւր քարեկամներն այս դործոյն դժուարութիւններն հարթելու ետեւէ էին, միւս կողմանէ Բրասքովի չէր մոռնար այն երկու բանտարկելներն՝ որոնք իւր Իշիմէն մեկնած պահուն առաջարկած էին իրեն ունեցած փոքրիկ գանձերնին կէսուակէս բաժնելու մէջերնին: Սաէս անգամ խոսած էր իրենց վրայօք այն անձանց հետ, որոնք կրնային ազդեցու-

թիւն մ'ունենալ 'ի նպատտ ասոնց չարաբախտ վիճակին. բայց իւր պաշտպանք միաբերան խորհուրդ տուած էին իրեն՝ չաւելցնելու նոր խնդիրք մը իւր հօրը նկատմամբ ըրած գիմուհնութուն վրայ. ուստի մի միայն իւր ծնողացն արդարացի իրաւանց չվնասելու երկիւղն եղած էր՝ որ արդիւած էր զինքն իւր ոգւոյն բարեյորդոր գիտաւորութեանցն հետեւելու: Բարեբախտաբար Վահագառ Խնքնակալին բարեղթութիւնը առիթ տուաւ իրեն օգտակար ըլլալու այս թշուառներուն: Երբ իւր հօրն ազատութեան վերջնական արքունի հրովարտակը խաւրուեցաւ 'ի Սիպերիա, Նորին Վահագառութիւնն այս երջանիկ աւետիքն իրեն ծանուցանել տուած միջոցին՝ յայնձնարարած էր իւր պետական Պաշտօնէին հարցնելու անոր թէ արդեօք ինքն յատկապէս բան մը չէր փափաքէր իւր անձին համար: Բրտաքովի մէկէն պատասխանեց որ՝ եթէ Խնքնակալը բարեհաճէր եւս չընորհք մ'ընելու իրեն, յետոյ որ կատարեալ երջանկութեամբ լեցուցած էր իւր սիրան՝ հօրն ազատութեանը պատճառաւ, կը պաղատէր նոյնօրինակ բարեբարութիւն մը չնորհելու իւր ծնողացն երկու չարաբաստիկ ընկերակիցներուն: Պարոն առ Ք. . . հազորդեց Կայսեր մանկահասակ աղջկան աղնուազութ երախտագիտութիւնն, որ կը զրգէր զինքը Նորին Վահագառութեան իրեն նկատմամբ պարգեւել ուղած առանձնաշնորհութիւնքը զոհելու: 'ի նպատտ այն երկու աքսորականաց՝ որոնք մի քանի կուպէկ ընծայած էին իրեն Սիպերիայէն մոկնելու ժամանակը: Այս իւր փափաքը կատարուեցաւ, ու անոնց վերադարձին հրամանն ալ իւր հօրը վերաբերեալ արքունի հրովարտակին առաքմանէ քանի մը օր յետոյ զրկուեցաւ: Այսպէս այն առատասիրտ յօթարութիւնն, որով յիշեալ երկու մարդիկն ուղած էին օգնելու իրենց զոյգն դրամովն ուղեւոր աղջկան իւր ճամբայ ելնելու ասկէն, արդիւնաւորեց իրենց ազատութիւնը:

25. Բրտաքովի ուխտի համար կ'ուղէս ի դեպ 'ի Քիէվ. իւր ծնողացն ու իշխմի երկու արտօրեալ-նէրուն ազատիլը.

Արդ իւր ամէն փափաքանացն հասած ըլլալով՝ Բրտաքովի խորհեցաւ իսկոյն ըրած ուխտն 'ի գործ դնելու, եւ ճամբայ ինկաւ ուխտաւորութեան համար 'ի Քիէվ: Այս բարեպաշտիկ

պարտականութիւնը կատարած ատենն եւ Նախախնամութեան իրեն պարգեւած այն ամէն շնորհքներուն վրայ մտածած միջոցին եղաւ՝ որ անդառնալի կերպով իւր մտքին մէջ որոշեց ինքզինքն Աստուծոյ նուիրելու։ Մինչդեռ այս ինքնանուէր զոհադրութեան կը պատրաստուէր եւ Քիչվ քաղքին մէջ հաւատաւոր կուսանաց քօղը կ'առնուէր, իւր հայրն 'ի Սիպերիա կ'ընդունէր իր ազատութեան անակնկալ յուրը։ Քսան երկայն ամիսներ սահած անցած էին իր աղջկան մեկնելէն 'ի վեր, եւ անողոքելի ճակատագրի մը հրամանաւ իւր ծնողքը բնաւ ամենեւին լուր մ'առած չէին իր վրայօք։ Սոյն միջոցին Աղեքսանդր Ա. ինքնակալը (1801 ին) Կայսերական Գահը բարձրացած էր. այս երջանակէտ գահակալութեան առթիւ՝ բազմաթիւ բանաւարկեալք իրենց աքսորանքէն վերադարձած էին. բայց Իշխմի աքսորականք անոնց թուէն չէին եղած։ Ուստի նաեւ Լորուլոֆֆի եւ իւր կողակցին վիճակն եւս քան զեւս դժնդակագոյն դարձած էր. այսուհետեւ բոլոր յոյսերնն 'ի դերեւ եւ լած, ու իրենց մէկ հատիկ սիրեցեալ զաւկէն զրկուած՝ որ օգնած էր իրենց կենաց ծանրութեանը տոկալու, չարաղէտ թշուառութեան մը բեռան ներքեւ ընկճուելու մօտ էին՝ ելք Թոստոլքի կառավարչին կողմանէ առաքուած սուրհանդակ մը եկաւ փրկից զիրենք այս սառնասրտաց անդնդատոր գուբէն։ Իրենց ազատութեան արքունի հրովարտակին հետ մէկտեղ՝ ընդունեցան նաեւ անցադիր մը Ռուսաստան վերադառնալու, եւ զրամական նուաստ իրենց ուղեկցացութեան պիտոյիցն համար։

Այս զէպքս ու նոյնին յարակից պարագայք մեծ ազմուկ հանեցին 'ի Սիպերիա։ Հազիւ թէ այս լուրը լսեցին Իշխմ գիւղին բնակիչք եւ հոն գտնուող բանաւարկեք, որոնք կը ճանչնային զԼորուլոֆֆ, եկան խոնկեցան իւր բնակարանը։ Իրեն հետմի թշուառակից ընկերներէն անոնք որ ծաղրելով հեղանած էին Բրաուքովոյ ձեռնարկը, նա մանաւանդ անոնք որ մերժած էին ձեռքերնէն եկած նպաստն անոր ճամբորդութեանն համար, հիմակ անչուշտ պիտի ուղէին օգնութիւն մ'ըրած ըլլալու իրեն։ Լորուլոֆֆ շնորհակալութեամբ ընդունեցաւ ամէնուն ինդակցութիւնքն, եւ իւր երջանկութիւնը կատարեալ պիտի ըլլար՝ եթէ տհաճութիւն չզգար աքսորանաց մէջ թողուն համար իւր երկու բարեկամներն, որոնց յաջողաբախտ վիճակը զեւս կ'անդիտանար։

Սոյն երկու անձինք՝ արդէն իսկ ծերացած՝ 'ի Սիպերիտ
կը դանուէին Բուկաչէֆի տպատմութենէն 'ի վեր, որուն
դժբախտարար մասնակցած էին իրենց երկատարողութեան ժա-
մանակը: Լորուլոֆի իր ազջկան մեկնելէն ետեւ՝ աւելի սերտ
սիրով մտերմացած էր ասոնց հետ. իրենք միայն եղած էին՝
բոլոր իւր ծանօթներուն մէջ՝ որ անկեղծիկ յօժարութեան ցոյ-
ցեր տուած էին ուղեւոր օրիորդին նկատմամբ: Երկայն ժա-
մանակ անոնց ամբողջ խօսակցութեան նիւթը մի միայն յիշ-
եալ ազջկան վրայ էր ու նոյնին յաջող կամ անյաջող բախտին
վրայ, զոր փոփոխակի կը գուշակէին իրենց սրտերնուն մէջ
յուզեալ երկիւղի կամ յուսոյ զգացմանց համեմատ: Լորուլոֆի
տաաջարկեց ասոնց տալու իր ընդունած նպատակներուն մէկ
մասը. բայց անոնք չընդունեցան իւր բնայայտութիւնը. «մենք
ստակի պէտք չունինք, ըստ իրենցմէ մին. եւ տակաւին քոյս
է ան արծաթէ դրամը, զոր քու ազջիկդ մերժեց ընդունելու
իւր մեկնած տոները»:

Այս մերժումը նախանձու մը եւ իցէ պատճառէ մը յատուջ
չէր դար, հապա խորին վհատութիւն մը կ'ընկճէր այս երկու
դժբաղտ աքսորեալքն՝ յետոյ որ լսած էին թէ իրենց միայնակ
բարեկամէն պիտի գատուէին: Յիշեցին այն տաւն Բրաքլովայ
ըրած խոտուամբ ճամբայ ելնելու միջոցին՝ հօգածելու իրենց
վիճակին. լաւ համոզուած ըլլալով բոլոր Իշիմի բնակչաց հետ
'ի միասին բոս հաղարումէի լրոց որ ժողովրդեան բերանն տու-
հատարակ կը չրջէին՝ թէ մանկամարդ ազջիկն անհուն տնքաւ
առանձնաշնորհմունք ընդունած էր. ուստի կարծեցին թէ զի-
րենք այլ եւս մոռցած էր. եւ չհամարձակելով այս բանիս հա-
մար հօրը գանդատելու՝ սրտերնուն մէջ ծածուկ պահեցին զի-
րենք հաւեցրնող մաշեցրնող արամազին տխրութիւնը:

Լորուլոֆի մեկնելուն առջի իրիկունն՝ ուղեցին անձամբ
երթալ ու հրածեւախ ողջոյնը ապ իրեն, որպէս զի իւր ուղե-
ղնացութեանը ներկայ գտնուելու ցաւը չզգային: Գիշերուան
ժամը ինն էր՝ երբ իրենք անոր բնակարանէն ետ զարձան եւ
հիւղերնին առանձնացան, այնպիսի վշտազին ու սրտախոց ցա-
ւերով տառապեալ՝ որոնց հազիւ հազ կրնան տոկալ մարդիկ
առանց մեռնելու:

Յետոյ որ ասոնք ելան գնացին՝ Լորուլոֆի եւ իւր կիներն
երկայն տաւն արցունք թափուցին իրենց այս երկու բարեկա-
մաց չարաբաստիկ վիճակին վրայ. «անշուշտ՝ կ'ըսէին՝ մեր աղ-

ջիւրը զիրենք մոռցած չէ՛. դուցէ ալ տակաւին՝ ժամանակ անց-
նելով՝ ձեռք պիտի բերէ իրենց ներուճն ու ազատութեան շը-
նորհքը. մենք պիտի յորդորենք զինքը նորանոր զիմուսները-
նելու 'ի նպատակ անոնց»։ Այսպիսի միտքարական մտածու-
թիւններով չսւտ մը գնացին պատկեցան, երկրորդ օրն առաւել
կանուիւ պատրաստ գանուելու համար ճամբայ ինկնալու։

Հազիւ թէ քուններնին տարած էր՝ մէյ մ'ալ յանկարծ ար-
թընցան լսելով որ ուժգին կերպով զուռներնին կը զարնուէր .
մի եւ նոյն պետական թղթաբերն որ եկած հազորդած էր ի-
րենց ազատութեանը աւետիքը, չգանելով իւր առնը գաւառա-
պետն՝ որուն ուղղեալ էր պաշտօնագիրը, ու գիտնալով ասոնց
բնակարանը՝ կուգար յանձնելու իրենց այն երկու բարեկամաց
վերաբերեալ ներման թուղթը։ Լորուլտֆֆ իսկոյն անկողնէն
ցատքեց, ու չիփշտակ առաւ. տարաւ զանիկայ անոնց առնը։

Երկու թշուառք արդէն խրճիթնին քաշուած էին՝ սար-
սափեկի յուսահատութեան մէջ ընկղմեալ։ Իրենց բնակարանը
վերադառնալով, մութին մէջ նստարանի մը վրայ նստան ու
խորին լռութիւն պահեցին. ինչ կրնային ըսել իրարու. բոլորու-
վին յուսակորոյս՝ այն մշանջնաւոր քնքոյն հիմակ կարծես
նոր բնուն մը պէս աւելի կը ծանրանար իրենց ուսերուն վը-
րայ։ Երկու ժամէ 'ի վեր թէ իրենց ներկայ աղէտից վրայ կը
տաքնապէին եւ թէ անձանօթ տառապաղին ապագային մէջ
իրենց զուտը զայլք թշուառութեանցն համար նախագուշակ
ողուով կուլային կ'ողբային, երբ լապտերի մը ազատաձաձանչ
նշոյն յանկարծ եկաւ լուսաւորեց իրենց խցկան պատուհանը.
ականջ գրին. այլ եւ այլ մարդիկ կը քալէին ու կը խօսէին ի-
րենց խեղճ ողորմելի անակին մօտ։ Մէկէն զուռը կը զարնուի.
բարեկամի մը ծանօթ ձայնը կը լսուի. «բարեկամք՝ բացէ՛ք,
զուռը բացէ՛ք, ներսւմ, ձեզի ալ ներսւմ. չո՛ւտ բացէ՛ք»։

Չկրնար բնաւ մարդկային լեզու մը նկարագրիլ այս եղիւ-
րիներուն նոյն ատենն ունեցած վիճակը. մի քանի վայրկեան
ուրիշ ձայն չլսուեցաւ՝ եթէ ոչ բնդհամամբ ըսուած խօսքեր.
«չնորհք, ներսւմ, ինքնակալն, Առտո՛ւած օրհնէ՛ զինքը, զով-
եա՛լ լիցի Առտուած, թո՛ղ զիզու իւր բարեբարութիւնքը բա-
րեազգի Բրաքքովեայ վրայ՝ որ զմեզ մոռցած չէ՛»։ Երբէք մարդ-
կանց բնակարանն ասոնցմէ աւելի երջանիկազոյն տարածներ
պարունակած չէր իր մէջն, եւ ամենեւին ալ ասկէ աւելի ա-
րագածեալ անցը եղած չէ՛ թշուառութեան ամենախոր. անդուն-
դէն 'ի կատարն անյուսալի բարերջանկութեան։

Գաւառապետը տուն վերադարձած միջոցին՝ իմանալով թէ պետական սուրհանդակ մը դինքը կը փնտռէր, վազեց զնայ անձամբ յիշեալ երկու բարեկամներուն քովն, ու կնիքը քակելով բացաւ պաշտօնական գիրն՝ որ կը պարունակէր կրկին անցադիրներ իրենց համար եւ Բրտաքովիէն նամակ մը առ հայրն իւր։ Ինքը կը զրէր թէ՛ այս նոր շնորհքն Ինքնակալէն ընդունելէն ետքն, համարձակած չէր նպատաներ հայցելու նաեւ իւր հին ընկերակցաց ուղեւորութեանն համար, բայց թէ Աստուած հոգացած էր զայն, ի փոխարէն այն առատաձեւն յօժարաբարութեան զոր քրեւ էին անոնք իրեն Սիպերիայէն մեկնելու պահուն. ուստի նամակին մէջ ծրարած զրած էր խնքն երկու հարիւր ռուբլի թղթադրամ ստակ իրենց պիտայիցն համար։

26. Իրեն ուխտադրութիւնն ՚ի Նիժնի՝ հաւատաւոր կուսանաց վանատան մէջ, ուր վերջին անգամ ծընողացն հետ կը տեսնուի։

Այսու ամենայնիւ ինքն անհամբեր անձկութեամբ կը ըստաւէր ՚ի Քիէլ իւր հօրը վերադարձին լուրն առնու. հաշիւ ընելով՝ իրեն անանկ կ'երեւնար թէ ծնողքը մինչեւ այն ժամանակը կրնային պատասխան մը գրել իւր նամակին։

Քիէլի մէջ հաւատաւոր կուսանաց ոքինն ու քողն ընդունելով հանգերձ՝ Բրտաքովի միաք չունէր հաստատուն կերպով հոն մնալու, (1) ուղեկով իւր վերջնական բնակութիւնն հաստատել Նիժնիի վանատան մէջ՝ ինչպէս յառաջուց խոտադրած էր նայն անգլոյն Սրբասուհւոյն, ուստի երբ ընկողնելու վրայ էր իւր պաշտօնասէր ջերմեւորութիւնքը՝ նամակ մը գրեց անոր եւ իսկոյն ճամբայ ելաւ իւր քովն երթալու համար։ Այս բարեկրօն գլխաւոր Մայրական անհամբեր ոգով կը սպասէր իւր զաւտեան, ու չէր իմացուցած անոր իւր հօրը ժամանումն՝ որպէս զի անակնկալ եւ հաճելի զարմացում մը պատճառէ իրենն Լորուրֆի եւ իւր ամուսինը բաւական առնե՛ն ՚ի վեր Նիժնի էին։

(Շարայարելի)

Յ. Վ. Միտիւն

(1) ՚ի Ռուսաստան՝ հաւատաւոր կանայք բնաւ արգելաւանդեց մէջ փակեալ ըլն։

Ակնարկ մը

Ս. ԻԳՆԱՏԻՈՍԻ ԹՂԹՈՑ ՎՐԱՅ

(Շարայարութիւն)

Այլ եթէ Փրկչին Տնտեսութիւնն կը հասկընար այդու, ըստ սովորական գործածութեան բառիս, յայնժամ աւելի մտադիւր Ս. Գոհութեան Խորհրդոյն մանրամասն նկարագիրն՝ եւ որ ինչ առ Այն է անկ՝ այսինքն Հաւատացելոց ընդ Նմին եւ 'ի Նմին պատարագունին, միութիւնն, կարծեմք թէ պիտի ճտռէր՝ Վասն զի սերն՝ ջարջարանքն եւ յաջորդելիք խօսքն առ Այս կ'ուզէին միաքննել ինչ որ ալ ըլլար, անկասկած մեծ լոյս եւ օգնական պիտի լինէր մեզ այդ, եթէ ըրած ըլլար. սակայն ոչ ոք 'ի հին հարց այդպիսի թուղթ կը յիշէ։ Դէպ 'ի Հոռոմ չլիցայտապ զիմելու ստիպումն եւ անագորոյն կրկինին մէջ գազանաց ժանեօք մանրեալ սրբութեան հաց նուիրելն Աստուծոյ, մեզ չթողին կարծեմ այդ բազմն։ Հատուածիս մէջ յիշեալ երկրորդ բառն՝ բաւական է յունական զիր վտրք կամ մատենիկն քուղք կարդալու թարգմանելու իրաւամբ։

«Եւս առաւել եթէ յայտնեցէ ինձ Տէր՝ եթէ իւրաքանչիւր ոք 'ի ձէնջ 'ի միասին ժողովիք չնորհօք եւ միով հաւատով 'ի Յիսուս Քրիստոս. որ եղև 'ի մարմնի 'ի զաւակէ Դաւթի, որդի մարդոյ եւ որդի Աստուծոյ. ունկնդիր լինել ձեզ եպիսկոպոսի եւ իրիցանց ուղիղ մտօք, (յն. անբաժան մտօք), զմի հաց բեկանելով հանապազ. (չիք 'ի յն.) որ է զեղ կեանաց, (յն. անմահութեան), անդեղեայ մահու, (չիք 'ի Տպ.), այլ կեանք 'ի Յիսուս Քրիստոս հանապազ։» Այնչափ խառնաժողոր է Տըպագիրն զի չէ մարթ եւ ոչ խոկ կրկնելն. հանապազ բառն կ'երևուի թէ այս վերջին տողին ծայրէն մինչեւ վեր թանր է։ Ոմանք 'ի ձեռագրաց թուի թէ յայտնեցե ինձ Տէր խօսքէն յետոյ միջակէտ կամ վերջակէտ կը գնեն. (զէթ մտքով). որով իմաստն կ'ըլլայ՝ եթէ Աստուած հրաման տայ ինձ զբեկ այդ երկրորդ թուղթն, 'ի հինս Թէսղոթրետոս այսպէս. կարդայած է

և յաջորդն կ'ըսկսի. Արդ. . . : Բեկումն հացին ինչպէս յայտ է՝ Ս. Պատարագն է. Սիրուն է յաջորդ խօսքն. «Անձն իմ փոխանակ անձանց ձերոց եղիցի եղբարք, և որոյ (յն. այսպէս եղակի, որով կը հասկցուի՝ Ոնեոխիմոս Եպիսկոպոս. հնար է նաև. կարծեմ յոյնակի որոց բնել, և ամբողջ Եփեսացւոց զրկած պատգամաւորութիւնն հասկընալ, Տպագիրն մի՛ հարցունէք թէ ինչ կ'ընէ հոս.) առաքեցիք 'ի Ձմիւռնիա 'ի փառս Աստուծոյ, զի անտի (յն. ուստի) զրեցի առ ձեզ, զոհանալով զՏեառնէ, սիրելով զՊողիկարպոս որպէս զձեզ. (Տպագիրն սահմանական ներկայիւ կ'ըսէ՝ ընդունելութիւնքն ըստ յունին). Յիշեցէք զիս հաճապազ (չիք 'ի յն.) որպէս և զձեզ Յիսուս Քրիստոս. (Տպ. ունի նաև Տէր մէք նախ քան վերջինն). Ազօթս տրարէք փսն եկեղեցւոյն Ասորւոց, զի անտի կապեալ վարիմ 'ի Հոռիմ, տըրուայս յորոց անդ հաւատացեցոց. (Տպագիրն՝ իբրեւ զհաւատարիմ առաքեալ կ'ըսէ. եթէ բնագրին ձեռագրէն չէ այս՝ ինչպէս վստահ եմ, յայնժամ յայտնի է պատճառն Ս. Վկայս խոնարհութեամբ այսպէս կը համարի զանձն, ընթերցողն իւր պատասխան այդ խոնարհութեան՝ լուսանցքին մէջ կը զրէ հակառակն՝ իբրեւ զհաւատարիմ առաքեալ, երրորդ մը կը ջնջէ առաջինն՝ կը դադարեալէ լուսանցքին բռնն). որպէս արժանի եղէ գտանել անդ 'ի պատիւ Աստուծոյ. Ողջ լերուք յԱստուած Հայր և 'ի Յիսուս Քրիստոս 'ի յոյս մեր ամենեցուն» Տպագիրն կամ Ձեռագիրն միշտ կ'երկարի վերոյիշեալ պատճառաւ. վերջին յաւելուածն է. «Շնորհք ընդ ձեզ. ամէն» Քննելի է այս, զի և մանաւանդ 'ի Թուղթս Առաքելոց կը տեսնեմք և ալլուր սակալ:

Ըստ Եւսեբիոսի երկրորդ թուղթն է առ Մագնիսիացիս, իսկ ըստ տպագրին՝ որպէս կարծեմ թէ և առ հասարակ Ձեռագրայն՝ այս չորրորդ թուղթ է. և երկրորդս աւելի իրաւամբ, և հաւանական կարգաւ ինչպէս ըսինք 'ի վերջոյ, գէթ ըստ մեզ:

Ըստ վերին բանիցն՝ Մագնիսիա անուամբ երեք տեղ կայ, յորոց որոշուին ինքնին իսկ Ս. Վկայս կ'ընէ՝ իւր թղթոյն նըղատակած վայրն առ Մեանգրոս գետով սահմանելով. Իւր սոփորականաւ կ'ըսկսի թուղթն.

«Իզնաախոս որ է Աստուածազգեաց՝ Եկեղեցւոյ օրհնելոյ (տպ. օրհնեալ) ՚ի շնորհացն Աստուծոյ Հօր՝ որ ՚ի Մաղնիսիա մերձ ՚ի Մէանդրոս գետ՝ բազում ողջոյն ՚ի Քրիստոս Յիսուս Փրկիչ մեր. (տպ. ՚ի Տէր մեր, փոխանակ Փրկիչ բառի), եւ ազօթեմ (աղօթք) յԱստուած Հայր Տեառն մերոյ (չիք ՚ի յունին) եւ ՚ի Յիսուս Քրիստոս բազում խնդայ, Վերջին բառերս Տպագրին մէջ կը տպուին, իսկ իմաստն բոլորովին փոխուած է. աղօթեմ վասն ճեր առ Աստուած Հայր Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի կ'ըսէ. առ աղօթեմն հեղինարանութեամբ աղէքսել, մաղքել ըսել է. եթէ այս բառէն դաշթակղած է թարգմանիչն՝ զոր քանի մը տող յետոյ ըղձամ կը թարգմանէ, կամ թէ այլայլութիւն կայ բնագրին մէջ, քննելի է:

«Յորմէհեաէ գիտացի գնատատուսն սերդ մեր՝ (յն. գգեղեցիկ կարգ սիրոյ մերոյ ըստ Աստուծոյ), խնդութեամբ կանխեսցի հաւատով Յիսուսի Քրիստոսի խօսել ընդ ձեզ. Քանզի արժանապատիւ աստուածաւայելուչ անուան կապանօք որով ըրջիմ՝ օրհնեմ զԵկեղեցիսն. յորս միութիւն ըղձամ (սոյն բառն աղօթեմ ըսաւ ՚ի վերոյ) մարմնոյ եւ հոգւոյն Յիսուսի Քրիստոսի հանապազականի մերոյ կենացն, հաւատայ եւ սիրոյ, որոյ չիք նախամեծար. (տպ. կը յաւելու. որ քան զայն միութիւն չիք. . .). իսկ արեալոյնն Յիսուսի Քրիստոսի եւ Հօրն՝ որով համբերելով ամենայն փորձութեանց իշխանի աշխարհիս այսօրիկ՝ եւ փախուցեալք՝ գտանեմք զԱստուած. (տպ. առ Աստուած ապաւինիմք)»:

Յունական օրինակին հետեւիլ հարկ համարած եմք ասանքն, զի ապաղին աղաւաղ է յոյժ. Թուի թէ ասանքն Ս. Վկայս գեղեցիկ կարգանք սիրոյ Մաղնիսիոյ Եկեղեցւոյն հաւատացելոյ ընդ իրեարս սուրբ միութիւնն զրուսաւ. վասն զի յաջորդ առհասարակ պարբերութիւնն նոյն միութեան վրայ կը խօսի. կապանքն՝ որում արժանանալով աստուածաւայելուչ անուանն արժանի կ'ըլլայ՝ միութիւնն է, զուգութիւնն ընդ Աստուծոյ, իսկ աստուածաւայելուչն՝ Քրիստոսեայ կամ Հաւատացեալ կոչուին, զուցէ եւ նահատակն. Միութիւնն զոր կ'ըղձայ մարմնոյ եւ հոգւոյ Յիսուսի Քրիստոսի՝ մաղթանքն է քրիստոնէական լեզուս. հաւատացելոյ միութեան ՚ի Ս. Խորհրդեան ընդ Փրկչին, զոր լաւ եւս կը բաշտարէ յաջորդ հանապազական կեանք խօսքն. Հաւատք եւ Սէր՝ որոյ չիք նախամեծար, այսինքն՝ ՚ի սեր միութեան, ՚ի Ս. Գոհութեան. զնոյն եւ Աստուծոյն ունի այլապէս, Ա. Կորնթ. ԺԳ. 13. եւ Փրկիչն՝ Մեծ քան զայս

սէր ոչ որ ունի՝ երև. զանճն խար դիցե՛ ՚ի վերայ. . . զոր Զատու-
տատունն եւս կը պարզէ Սէր Յիսուսի եւ Հօր կոչելով. ու-
րոյ (Ս. Ճաշակին) զօրութեամբ՝ իշխանի աշխարհիս այսու-
րիկ (տես Յովհ. ԺԲ. 31. եւ ԺԴ, 30) փորձութեանց կը
տոկամք, փորձութիւնք ամենազգիք, եւ առ Աստուած կը
հասնիմք:

«Եւ արդ զի (չիք ՚ի Տպ.) արժանացայ տեսնել զձեզ ՚ի
ձեռն Դամայի արժանի Աստուծոյ ձեր եպիսկոպոսի, եւ արժա-
նաւոր քահանայից Բաստի եւ Ապոլոնիոսի եւ ծառայակցին
իմոյ պաշտօնէին Սոտիոնի, որում եւ անձկայի՝ (տպ. փափա-
քեի)՝ զի հնազանդի եպիսկոպոսին՝ որպէս Հնորհաց Աստուծոյ,
եւ քահանայից՝ իրեւ օրինացն Քրիստոսի.» ՚ի Գրոցս յայտնի
կը տեսնուի Քահանայութեան կարգին մէջ կրկին աստիճան.
Եպիսկոպոսն եւ Երէց կամ Քահանայ. Երկոցունց պաշտօնն
զանազան է, եւ մին քան զմիւսն բարձր. Թէպէտ եւ մերթ-
շնող մերթ միոյն կամ միւսոյն յորջորջումն իրարու տեղ զորս
ծածուած է, սակայն երբ երկուքն միասին յիշել հարկ ըլլայ՝
միշտ յերկրաց խախն կը բացատրի որոշակի. Տերտուղիանոս
Քրիստանէից Ժողովոց վրայ խօսելով ՚ի Զատագովականին՝ Ե-
րիցանց նախադանութիւնն կը յիշէ. իսկ երբ Յղ. Մկրտուքեան
ձառն կ'ըսիսի՝ Գլ, Ժէ, Տեսչաց եւ Քահանայից որոշակի դա-
նազանութիւնն կը բացատրէ. Հայերէն թարգմանութեան մէջ՝
Ծառայակցին իմոյ պաշտօնէին Սոտիոնի վերջնութիւնն՝ Սար-
կաւազն է. զուտ հայերէն Պաշտօնեայն. Որոյ եւ անձկայի,
այսինքն՝ իցիւ թէ վայելէի եւ զնա. զովաբանութիւն է Սար-
կաւազին. Ոմանք այս տան եւ յաջորդին մէջ անյարիր կը
զտնեն խօսքն, եւ կատկածին՝ թէ զույց պարբերութիւն պակ-
սի, բայց թէ ան ինչ այդ՝ չկարացի ստուգել. զի եւ ոչ ինչ
անյարիր յայտմ. ինչպէս կը տեսնեն բնթերցողք.

«Արդ եւ ձեզ պատշաճ է մի նայել յամս եպիսկոպոսի ձե-
րոյ, այլ ըստ զօրութեանն Աստուծոյ Հօր հատուցէք նմա ըզ-
պատիւ ամենայն, (Տպ. սակաւ մի ասորբերութեամբ կ'ըսէ. այլ
՚ի զօրութեանն Աստուծոյ, եւ հատուցէք նմա պատիւ. ըստ ար-
ժանեաց), որպէս ուսայ եւ վասն սուրբ քահանայիցը ձերաց,
որ ոչ նային յերեւելի հասակս մանկութեան նորա՝ այլ իրեւ
արք իմաստունք յԱստուած հնազանդին նմա. (Տպ. կամ այլ-
ալլած է՝ կամ ուղիղ. զի կ'ըսէ. այլ իբրեւ իմաստուն առն
յԱստուած հնազանդին նմա). եւ ոչ նմա՝ այլ Յիսուսի Քրիս-

տոտի՝ ամենեցուն Տեաչի Տպաղիրն՝ կ'ենթադրուի ձեռագիր՝ աղաւաղած են այս առջն եւ երկարած. լուսանցից խաղն. Եւ ոչ նմա միայն, այլ եւ Հօր Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ է Եպիսկոպոս ՚ի վերայ ամենայնի. Յունականն զԵպիսկոպոսն ՚ի Հայր կը փոխադրէ, եւ առ նա հնազանդութիւնն՝ բացարձակ Հօր կը համարի, որ ամենեցուն Եպիսկոպոսն է, այսինքն՝ տեսուչ. Տպ. կրկին չազկապներովն միոյն եւ միւսոյն միանգամայն հաճելի կ'ուզէ երեւիլ, եւ Հօր տեսչութիւնն Քրիստոսի կը յանձնէ. որ որչափ իմաստուն եւ ուղիղ՝ այլ թարգմանչի ճշդութեան զէմ մեղանչել է:

«Զի՛ ՚ի պատիւ նորա որ հաճեցաւ ընդ նա՝ եւ ձեզ արժան է լսել նմա առանց կեղծաւորութեան», այս ըստ յունին է, որոյ իմաստն խրթնութիւն չունի՝ բայց ՚ի նախկին բառերէն, յորա՝ ՚ի պատիւ. նորա յն. պէտք է հասկնալ ՚ի պատիւ. Հօր. որով իմաստն է՝ ՚ի պատիւ Հօր՝ որ հաճեցաւ ընդ Եպիսկոպոս ձեռ, եւ ձեզ արժան է հնազանդել նմա. . . . Հայերէնն խոտոր է այս իմաստէն, Զի քի. նա (Աստուած) հաճեցաւ. ՚ի պատիւ. նորա՝ (Եպիսկոպոսին), եւ ձեզ արժան է. . . . ո՞րն է բնականն:

«Եւ որ արհամարհել կամի՝ ոչ թէ զերեւելի Եպիսկոպոս արհամարհէ, այլ զաներեւոյթն. Եւ արհամարհք այսոցիկ (այսինքն արհամարհողիք. յն. կ'ըսէ այս բան ոչ է առ մարմին) ոչ է առ մարդ մարմնաւոր, այլ առ Աստուած ծածկազէտ:

«Արդ պարտ է (մեզ) ոչ միայն անուամբ կոչել քրիստոնեայս՝ այլ եւ գործովք. (յն. կ'ըսէ պարտ է ոչ միայն կոչել քրիստոնեայս, այլ եւ լինել). այսպէս են ոմանք որ անուամբ կոչին Եպիսկոպոսի, եւ առանց նորա՝ գործն զամենայն ինչ, եւ զայնպիսի ոչ համարիմ թէ ունիցին միտս բարւոք, քանզի եւ ոչ ըստ հրամանին հաստատութեամբ ժողովին»։ Տպաղիրն Եպիսկոպոս բառն քրիստոնեայ կը կոչուայ. որով յայտնի է թէ իմաստն յալ կը չրջի. իսկ վերջին տողին մէջ հաստատութեամբն եւ կամ այլ ինչ նոյն իմաստն կը փոխէ Աստուծոյ բառին. յորում՝ աւելի զուցէ բառ մը նկատուի այդ ՚ի բացատրութիւն գրուած քան թէ վերնոյն հետ չփոխած. զի կ'ըսէ. Բանգի եւ ոչ ՚ի հրամանս Աստուծոյ ժողովին:

Այն վերջին բառիւ՝ ինչպէս յայտնի է եւ շատ անգամ կրկնեցինք՝ Քրիստոսի Փրկչին տատուածային Պատարագն կը

հասկցուի, 'ի Խոչին եւ 'ի Ս. Սեղանին, յորում Հաւատացեալք միաբան մարմնացեալք կը մատչին Հօր, 'ի Փողոս, յաւուր Կիւրակէի, ըստ հնոյ Եկեղեցւոյ սովորութեան:

Ահաւասիկ սորին ակնարկն յաջորդաւն.

«Պարտ է իմանալ՝ թէ ամենայն իրաց վախճան զոյ, եւ մահ եւ կեանք, առքա երկօքեան եղեալ են 'ի միասին (յն. հաստատեալ են), եւ ամենայն մարդ զպարաստեալ տեղին իւր ընկալցի: Զոր օրինակ եթէ իցեն կրկին զահեկանք՝ մինն Աստուծոյ եւ միւսն աշխարհի, իւրաքանչիւր ոք 'ի նոցանէ զպատկեր իւր առանձին ցուցանէ, այնպէս եւ որք ոչ ունին ուղիղ հաւատս՝ պատկեր իշխանի աշխարհիս են, իսկ որ ստոյգ հաւատացեալքն են՝ սիրով պատկեր են Հօր Աստուծոյ 'ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի: (յն. Որպէս կրկին դրամք են՝ մին Աստուծոյ եւ միւսն աշխարհի. . . այսպէս անհաւատք՝ աշխարհիս այսորիկ, իսկ հաւատացեալք սիրով պատկեր են Հօր Աստուծոյ 'ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի:»

«Եւ եթէ ոչ կամիմք մեռանել վառն անոռան նորա՝ բոս չարչարանաց նորա, զկեանս նորա ոչ ունիմք յանձնաւ: Տպագիրն խառնակ է: Իմաստն ինչպէս 'ի վերոյ ըսինք՝ Հաւատացելոց միութեան վրայ է, մանաւանդ 'ի Ս. Պատարագի: Նախ քան զՄկրտութիւն Երախայից տարրական եւ էական ուսանելիքն 'ի Հաւատս Մկրտութեան ձեւին կամ բանին մէջն էր, զոր Առաքեալն կը պարզէ առ Եբրայեցիս Ե. 11 — Զ. 20 համարաւն, յորում կը յիշէ յատկապէս Մեռելոց յարութիւնն եւ յաւիտենից զատաստանն: Թուի ինձ թէ Ս. Վկայիս նախկին խօսքն Պարտ է իմանալ քի ամենայն իրաց վախճան գոյ, եւ մահ եւ կեանք. . . պոյն մտօք բլլան. վառն զի ոմանք՝ ինչպէս տեսանք՝ թուի թէ անուամբ միութիւնն ունենալով՝ զործով հետի կը զեղերէին. առ այնպիսիս կը խօսի յիշեցունելով վերստին իրենց նախկին հաւատքն՝ զոր վկայից առջեւ խոստացած էին պահպանել, յորո վախճանին յիշատակն յուշ կը ձգէ Ս. Հայրապետն: Եւ Պաւղոս առ նմանիս ուղղած է վերոյիշեալ համարաւ իւր խօսքն. որպէս զի համեմատութիւնն զվերանայ՝ յիշեմք այդ հատուածն:

Հին Դրոց մէջ աւանդուած Նարոյ Օրինաց աւետարանական վարդապետութեան վրայ կը խօսի անդէն Առաքեալն, եւ մատնադրուպէս Յիսուսի Տեառն ըստ կարգի Մեղքիսեղեկի քահանայապետութեան, ալ յանկարծ ընդատելով խօսքն՝ կ'ըսէ. «Վա»

«սըն որոյ բազում են մեզ բանք եւ զժուարտադրում՝ ՚ի մեկ-
«նել. քանզի խօթամիտք եղերուք լսելիօք, Փոխանակ զի պարտ
«էր ձեզ լինել վարդապետս վասն ժամանակին, (տես Իգնա-
«տիոսիս Պարտ ե իմանալ քե ամենայն իրաց վախճան գոյ),
«գործեալ տիրոյ է ձեզ ուսանել. թէ զինչ են նշանադիրք ՚ի
«սկզբան բանիցն Աստուծոյ. (սյսինքն քրիստոնէական վարդա-
«պետութեան սկզբունքն): Եւ եղերուք կարօտք կաթին՝ եւ ոչ
«հաստատուն կերակրոյ. զի ամենայն որ կանթնկեր է՝ տղէտ
«է բանին արդարութեան, քանզի տղայ է: Այլ կատարելոցն է
«հաստատուն կերակուր: Վասն որոյ թողեալ զբան սկզբանն
«Քրիստոսի՝ ՚ի կատարումն եկեացուք. մի՛ միւսանդամ արկա-
«նել հիմն ազաշխարութեան ՚ի մեռելոսի գործոց անտի, եւ
«հաւատոյն որ յԱստուած, եւ մկրտութեանցն վարդապետու-
«թեան, եւ ձեռնադրութեան ձեռաց, եւ յարութեան մեռելոց
«եւ դատաստանին յաւիտենից»: Յորում շարունակելով զեւ եւս
վախճանին յիշատակութիւնն պարզապէս կ'ընէ, եւ համեմա-
տութիւնն արդարոյն եւ անարդարոյն մէջ է, զինի մկրտու-
թեան. զոր Լնթերցողաց կը թողումք բաղգասեղ մանրամասն.
Իսկ մեք մի քանի տող եւս քաղելով կը բաւականանա՞մք: «Բան-
«զի անհնար է միանգամ մկրտելոցն, որ ճաշակիցին յերկնաւոր
«պարգևացն, եւ հազորգք եղեն Հոգւոյն սրբոյ, եւ զգեղեցիկ
«բանին Աստուծոյ ճաշակսն ճաշակեցին, եւ զգօրութիւնս հան-
«գերձելոյ աշխարհին, եւ կործանեցին, միւսանգամ նորոգել
«յապաշխարութիւն, եւ վերստին ՚ի խաչ հանել անձանց զՌո-
«գին Աստուծոյ, եւ գործեալ խաչառակել»: Դիտելի է Ս. Վը-
կայիս խօսքին յանդն՝ ջարջարանք եւ մեռանէլ բառերով, ըստ
Պաւղոսի. «Իսկ (երկիր) որ բերէ փուշ եւ տառտակ՝ անպիտան
«է եւ մերձ յանձն, եւ վախճան նորա յայրումն»:

«Եւ վասն զի ՚ի յառաջագոյն գրեալ անձինս տեսի զամե-
նայն ժողով ձեր ՚ի հաւատս եւ ՚ի սէր, յորդորեմ զձեզ զի
միտարանութեամբ Աստուծոյ գործիցէք զամենայն ինչ. ՚ի տեղ-
ւոյ Աստուծոյ նստեալ եպիսկոպոսին, եւ քահանայից ՚ի տեղ-
ւոյ Առաքելոց դասուն (եւ) սարկաւազաց յոյժ քաղցունեակաց իմոց
որոց հաւատացաւ պաշտօն Յիսուսի Քրիստոսի, որ ՚ի յաւիտե-
նից առ Հօր էր եւ ՚ի վախճանի երեւեցաւ»: Ահաւարիկ թըղ-
թոյս շարունակութեան հատուածն ըստ յունին. թէ որչափ է
խաբին ընդ հայերենին՝ թող գատի Լնթերցողն. այլ հարկ է
զուցէ ըսել թէ մի միայն Զեռագրաց աղաւաղումն այդչափ

մեծ անջրպետ չկարէ կտրծեմ պեղել, զի աւելի փոփոխութիւն է քան թէ աղաւաղումն Առաջին սողիւ ընազրին բացատրութիւնն կ'ընէ. «Եւ Վասն զի յառաջագոյն զոր գրեցի վասն Եպիսկոպոսի եւ երիցանց եւ սարկաւագաց՝ տեսի զամենայն ժողով ձեր լի սուրբ հաւատովք եւ սիրով եւ խնդրեմ 'ի ձեռն զի միաբանութեամբ եւ Աստուծով զործիցէք զամենայն ինչ. եւ նստցի եպիսկոպոսն 'ի գլուխս ձեր իբրեւ գլխաւոր, եւ քահանայք իբրեւ զհրէշտակս բազաւորի, եւ սարկաւագոնք 'ի կերպարանս Առաքելոց՝ որք յոյժ սիրեցեալքն են իմ, որ հաւատարիմքն են սպասուցն Յիսուսի Քրիստոսի. որ մշտնջենաւոր էր առ Հայր, եւ 'ի վախճան յամանակաց երեւեցաւ մարմնով»։ Իմաստներն զրեթէ յեղաչեալ են, եւ կարգք խմատից շփոթութեան պատճառ. Թուի թէ ուշագիր քննելի են Ձեռագիրք, եւ ուրիշ ուրիշ զույցէ թէ եւ ուղղելի։

«Արդ եւ զուրք ամենեւին առէք 'ի ձեռ զնմանութիւն Աստուծոյ եւ պատկանեցէք 'ի միմեանց. (Տպագիրն կը յաւելու՝ զմամուրքին Աստուծոյ եւ զմիաբանութիւն, թուի թէ կամ թարգմանչին աչք վրիպած են ոմոխ'րիա բառն ոմոնի'ա եւս տեսնելով՝ կամ թէ ընազրին սոյն կրկին նման բառքն ունէր, զոր ապա զաղափարողք վրիպակ կարծելով՝ կամ վրէպ տեսութեամբ 'ի բայ թողած են), եւ մի' նայիք 'ի միմեանս մարմնապէս, այլ սիրովն Յիսուսի Քրիստոսի»։ Յոյնն պարզագոյն կ'ըսէ. այլ սիրեցէք զմիմեանս 'ի Յիսուս Քրիստոս։

(Շարայաբելի)

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԺԲ. ԱՌԱՔԵԼՈՑ

Շարունակութիւն անցեալ բուեն

Երե որ հանցէ զբաճկոն քո՝ տուր նմա եւ զշապիկս քո. *Վարդ. Ա. 10.*

Եւ որ հանէ 'ի քեն զբաճկոն քո՝ մի՛ արգելուր 'ի նմանէ եւ զշապիկս. *Ղուկ. Զ. 29.*

Եւ որ կամիցի որ դատել եւ առնուլ գշապիկս քո, բող 'ի նա եւ գբաճկոն քո. Մտթ. Ե, 40.

Այս տողերուս մէջի բաճկոնն եւ շապիկ՝ Վարդապետարանիս կարգաւ դորժածուած են 'ի Ղուկասէ. Շապիկդ ալ տուր կ'ըսէ՝ բաճկոնդ ուղղոյն. այսինքն ուղածէն աւելին՝ Փրկչին վճիռն՝ ըստ Վարդապետարանիս արուած է. եւ Ս. Ղուկաս ըստ այդմ կը գրէ. Որպէս առանդեցին մեզ՝ որ 'ի սկզբանէ աւանատեսք եւ սպասաւորք եղեն բանին. Ա, 2, Եւ այլապէս չէր մարթ ըսել, զի բաճկոնն վերնադրեստ է. եթէ վերին ըզգեստն հանուի՝ ապա կը մնայ ներքնադգեստն, որ է շապիկ. Ուստի կարծեմք թէ հնազոյն ձեռագրին մէջ բառերու տեղափոխութիւն եղած է 'ի Մատթէի Աւետարանին: Բայց եթէ այսպէս չէ, Առաքելոց քարոզութիւնք, ականջալուր աւանդութիւնք, կրնային նոյն վճիռն անխախտ հասուցանել մինչեւ Մատենկանս գրիչն. ինչպէս ապա կը տեսնեմք Ս. Յուստինեայ եւ Կղեմայ Ազեքսանդրացոյ եւ այլոց Հարց զրութեանց մէջ, Որով Վարդապետարանիս միոյ Աւետարանի յիշատակութիւնքն՝ թոյլ չեն տար մեզ զայն Ս. Ղուկասու Աւետարանէն կրտսեր ժամանակաւ կարծելի Այս կէտս կը պնդեմք, զի աւանդութեան հետեւած լինելն չատ անդերէ կ'երևի:

Ուրիշ հատուած մ'այլ կայ կարեւոր.

Ամենայնի որ խնդրէ 'ի քեն՝ տուր, եւ մի՛ պահանջեր. Վարդ. Ա, 12.

Որում խնդրէ 'ի քեն՝ տուր. Մտթ. Ե, 42.

Ամենայնի որ խնդրէ 'ի քեն՝ տուր, եւ զոր ինչ հանէ որ 'ի քեն՝ մի՛ պահանջեր. Ղուկ. Զ, 30.

Զեմք կրնար ըսել թէ Վարդապետարանս Ղուկասու Աւետարանն յիշատակէ տառն. վասն զի վերին պատճառքն հարկ չէ կրկնելի Դիտելի է զի այս հատուածք՝ յորոց Ղուկայ Աւետարանին կանխաւ դրուած լինելն կ'ուզեն ցոյց տալ՝ Վարդապետարանիս Ա, 4 եւ մինչեւ Բ, 1 կը տեսնուին, յորոց ակնյայտն է Մատթէի հետ Մատենկանս ունեցած մերձաւորութիւնն, մինչ ոչ այնպէս Ղուկասուն. Եւ զի վճռոյ մը ձեւն միշտ մի է, եթէ նոյն վճիռն Մատթէի եւ Վարդապետարանիս եւ Ղուկասու մէջ միանգամայն ընթեռնուիմք՝ չեմք կարող ըսել՝ թէ մին միւսէն զազափարած ըլլայ զայդ Մատենան կ'ըսէ. Որում խնդրէ 'ի քեն՝ տուր. . . Երանի ում տայն ըստ պատուիրանին. Պաւղոս Գործոց մէջ Ի, 35 կ'ըսէ նոյն վճիռն յիշե-

լով, ըստ Վարդապետարանիս. Պարտ է. . . յիշել զբանն Տեա-
ռքն Յիսուսի՝ զոր ասաց. երանելի Ե մանաւանդ տալն քան
առնուլն. երկուքն ալ յաւանդութենէ անտի քաղելով կը
խօսին:

Եղական Աւետարան բառն՝ չորս անգամ կրկնուած Գրոյս
մէջ, հաւաստի կը վկայէ զի սորա զրութեան ժամանակ մի եւ
եթ Աւետարան կայր հրապարակուած. եւ այդ ինքն է Մատ-
թէին. ըստ ամենայն հաւանականութեան: Այս զօրաւոր հերքումն
է այդպիսի կարծեաց՝ որք Ղուկասու Աւետարանն նախ քան
ՎՄատթէին գրուած կը համարին: Դիտելի է զորձեալ Ղուկա-
սու վերոյիշեալն. եւ զոր ինչ հանէ որ 'ի քնն' մի՛ պահանջէր.
մինչդեռ Վարդապետարանս ալլապէս կը խօսի, Զի կարես իսկ
ոչ, եթէ ուշագիր քննեմք յաջորդքն,

Վարդ. Ա., 4 — 17.

Մատթ. Ե, 39 — 47.

Ղուկ. Զ, 27 — 35.

եւ տող տող կարդեմք եւ համեմատեմք, կը տեսնեմք որ ա-
ռաջինն ոչ երկրորդն է բուն, եւ ոչ իսկ երրորդն. սակայն կրկ-
նորդին աւելի մօտ, քան վերջնոյն:

Ասկէց զատ հազիւ թէ ԺԶ 1 հատուածիկն կը գտնեմք,
ուշադրութեան արժանի. Ճրագունք ձեր մի՛ շիջցին, եւ մեզք
ձեր մի՛ լուծցին, ալլ. . . համ. Մատթ. ԻԴ, 42, 44. ԻԵ, 13.
Ղուկ. ԺԲ, 35. Եթէ Ղուկասու մէջ Մեզք եւ ճրագունք բա-
ռերն կը կարդամք, չհետեւիր թէ անկէ Մատենիկս զազափարած
ըլլայ իւր վճիռն. շատ աւելի մանաւանդ հաւանական է ըսել՝
թէ Նորածին Եկեղեցւոյ մէջ առհասարակ ամենուն բերանն էր
այդ խօսք, եւ զի այդու մանաւանդ Քրիստոսի երկրորդ գա-
լուստն չարունակ կը յեղեղուէր 'ի նոսա: Այլ աստէն եւս Մա-
տենիկս աւելի Մատթէի կը նմանի քան Ղուկասու. Վերջինն
կ'ըսէ. Եղիցին գօտիք ձեր պնդեալ ընդ մեզս, եւ ճրագունք
լուցեալք, եւ դուք նմանօր մարդկան՝ որ ակն ունիցին տեսուն
իւրեանց. . . մինչ Մատթէոս ունի այսպէս. Արթուն կացեք, զի
ոչ գիտեք յորում ժամու Տէրն ձեր գայ. . . Վասն այսորիկ
եւ դուք եղերուք պատրաստք, զի յորում ժամու ոչ ակն ու-
նիցիք՝ գայ որդի մարդոյ. Վարդապետարանին ԺԶ զլսոյ առա-
ջին եւ վերջին բառն՝ Արթուն կացեք (Սկեցեք). . . զՏէր եկ-
եալ 'ի վերայ ամպոց երկնից, Ս. Մատթէի մէջ կանս Արդ

Մեզք եւ ճրագուհք կրկին բառերն՝ Ս. Ղուկասու յիշատակութիւնն լինելու չափ արժէք չունին։ Նոր Կտակաց մնացեալ Գրոց հետ համաձայն են Վարդապետարանի մի քանի տողերն. Դ. 11. . . ընդ Սփեա Զ, 5. . . եւ այն Սակայն՝ վասն զի նոյն է բանից նիւթն, կրնամք ըսել միմեանց զաղափարունն. եթէ այդպէս, ապա զՄատթէոս Յովհաննու զաղափարունն ըսեմք կամ Ղուկասու կամ հակառակն։

Ուստի համոզուելով միոյ եւ եթ Սահտարանի զոյութեան նախ քան զՄատնիս զրութիւնն, եւ ընդունելով զայդ Մատթէին լինել, կը հետեւի թէ մնացեալ երեք Սահտարաններէ առաջ գրուած է Վարդապետարանու Հարկ չէ Ժամանակաւ զրական խնդրով զբաղիլ մեզ, եւ ճշգիւ գրութեան թուականն եւ օրն եւ ժամն նշանակել. զի Սահտարանաց խի զրութեան թուականն անորոշ է. եւ այս վնաս չունի ընաւ. զի բաւ է զիմանալ՝ թէ զկնի առաջնոյն (Ս. Մատթէի) եւ նախ քան զերկրորդ Սահտարանն հրապարակուած է Վարդապետութեան Մատնիկոս Վարդապետարանին մէջ գտնուած աւետարանական բանքն են. Ը զլ. Հայր մերն ըստ Մատթէի, եւ ոչ ըստ Ղուկասու. այդ տեղ կը յիշուի եւ կեղծաւորաց աղօթքն, ինչպէս կայ Մատթէի մէջ, եւ որ սղակաւ է ՚ի Ղուկասէն. ԺՍ. զլ. զԱռաքեալն ընդունելու պատուէր կուտայ. տես ծանօթութիւնքն Գլ. ԺԵ. յանդիմանութեանց վրայ կը խօսի. տես ծանօթ. եւ Ս. Մատթ. յիշածն. Անդ դարձեալ Կիւրակէից Ժողովոյն վրայ կը ճառէ. տես ծանօթ. Այս ամենն միայն Մատթէոսի մէջ կը կարդամք. Ուրեմն Վարդապետարանս գրուած է՝ առաջին Սահտարանէն վերջ, իսկ երեք մնացեալէն առաջ։

Վարդապետարանիս հնութիւնն՝ իր ամէն մասանց մէջ ակներեւ է. մեր սահմանած թուականին համեմատ։

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ՀԻՆ ԵՐԳ

ՈՐ ԿՈՁԻ

ԵՐԳ ԱՅԵՐԿԻՈՍԻ

Ա.

Փոխգիտյ մեջ գտնուած քրիստոնեական կճեայք

Աւտոնի յունական սքանչելի արձանագրութեան զանուեւ-
րովն՝ հմուտք ջանագիր եղան նմանօրինակ յիշատակներ պըր-
պըտել, եւ Աբերկիոսի կոչուած՝ բիւզանդական սրբագիր հե-
ղինակաց արձակ գրութեանց մէջ տեսնուած յունական արձա-
գիրն զերստին ուսումնասիրել, զոր շատ առաջ՝ Հ. Halloix
(վրճն. 1656) *Illustrium Ecclesiae Orientalis Scriptorum... Vitae et documenta* գրոյց մէջ հրատարակած էր եւ բացա-
արած: Pitra ծիրանաւորն՝ յետոյ ժամանակաւ բիւզանդական
զանազան ձեռագիրներ բազմաթիւ ուր սրբագրութեամբ 'ի լոյս
հանեց զայդ: Հնագէտք յայնժամ հետաքրքիր՝ սկսան հետազոտել
զուն գործել՝ հնութեան այս հուրիական մնացորդն յայտնելու,
ամեն ճգամբ, սակայն 'ի սկզբսն անդ՝ Աւտոնի արձանագրէն
աւելի յարգ չընծայուեցաւ. զի բիւզանդական կենսագրութեանց
մէջ բազմաթիւ անվաւեր հատուկոտորք կան:

Civiltà Cattolica ի 1856 ի տետրակներուն մէջ՝ 'ի Հերա-
պոլիս Ս. Աբերկիոսի (այսպէս ըստ ամենայն բիւզանդական
ձեռագրաց) գերեզմանաքարին դամբանագիրն նորէն խնդրոյ
նիւթ եղաւ. այլ զի՝ ինչպէս ըսինք, ոչ մեծ պատիւ կ'ընծայ-
ուէր եւ ոչ մանաւանդ հաւատք մեծ, սիրելին յիշատակօք Հ.
Garrucci՝ 22 սողերն 17 ի իջեցուց, եւ պակասաւոր սողերն
յորիւրեկ ըստ իւր կարծեաց: Պ. Ramsay բաղմահմուտն՝ 1882
ին՝ Սանտրպոլլի ձորահովտին մէջ մերձ 'ի հինն Սիւննադա
Փոխգիտյ՝ վէմ մը գտաւ, որոյ վրայ արձանագրիւ քանի մը
սողքն օրինակուած են. յաջորդ 1883 ին Աբերկիոսի դամբա-
նաքարին մի կտորն յաջողեցաւ գտնել:

(Շարայաբեկի)

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՒՀԻ ՄՈՆԻԳԱՅԻ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ ԹՈՎՀԱՆՆԷՍ Վ. ՍԲԻԿԵԱՆ

(Շարունակութիւն. Տես քիւ 3 է. տարւոյ)

Ստուգիւ որո՞ւն կրնար յանձնել իւր հոգւոյն խնամքն եթէ ոչ անոր որուն Աստուած յանձնած էր որդւոյն փրկութիւնը։ Եւ այն ատենները ի՞նչ էր իւր բոլոր զբաղմունքը. աղօթել իւր որդւոյն համար, լալ եւ արատաւաց արդեամբը դարձնել զանիկայ առ Աստուած։ Թէ որ կը մարբէր՝ կը սրբէր իւր հոգին, թէ որ ամենափոքր գործոց եւ խորհոցը վրայ խստութեամբ կը հսկէր, թէ որ ամէն օր աւելի խոնարհ, աւելի մաքուր ըլլալու կը ջանար, այն ամէնը կրնանք ըսել որ իւր որդւոյն համար էր. վասն զի անանկով պաղատանքներն աւելի սուրբ՝ արդիւնաւոր եւ լսելի կ'ըլլային. սիրաւ Աստուծոյ հետ սերտիւ կապելով, ապահով էր որ օր մը իւր հոգւոյն մէկ ճիշն Աստուծոյ սիրաւ պիտի չարժէր։ Ուստի Սմբրոսիոսէն ուրիշ ի՞նչ կար հաւկընալու համար այնպիսի հոգւոյ մը վիճակը, եւ առատաձեռնելու իրեն պատշաճագոյն կառավարութիւն մը։

Յարինք նաեւ որ՝ թէպէտ եւ Մոնիգա տարւոք պզտիկ էր, բայց այս աշխարհքիս պանդխտութիւնը իրեն համար չուտով պիտի չմնար. երկու տարի միայն պիտի ապրէր. եւ այս երկու տարին իւր կենացը փառաւորագոյն տարիներ պիտի ըլլային. վասն զի ինչպէս սրբոց վարուց մէջ կ'ապրեամք, այն վերջին տարիները՝ հոգին կատարելապէս հասուննալով, ամենագեղեցիկ պտուղներ առաջ կը բերէ։ Ուստի այս պատճառիս համար ալ Մոնիգայի այն վերջին տարիներն այն ժամանակուան ամենամեծ հովուին կառավարութեանը կը յանձնուին աստուածային նախախնամութենէ։ Աստուած շատ սուրբերու համար այսպէս տրամադրած է. երբոր հոգի մը առանձնութեան մէջ

կը փթթի, եւ բոլորովին ծաղկելու վրայ է, ուրիշ երկրի մը վրայ կը փոխադրէ զանիկայ, եւ հոն առաջուց պատրաստուած սուրբ եւ վարպետ անձի մը խնամակալութեան կը յանձնէ, որպէս զի այն գեղեցիկ բոյսին վերջին կատարելութիւնը տայ:

Մոնիզա Միլանու սուրբ եպիսկոպոսը ճանչնալուն պէս, բոլոր ջանքը կ'ընէ որ Օգոստինոս իրեն հետ ստէյլ տեմնուի: Շատ անգամ զինքը հեաը կ'առնէ՝ եպիսկոպոսը տեսնալու կ'երթայ, երբեմն ալ պատճառանքով մը առանձին կը խրկէ զանիկայ, սուրբ եպիսկոպոսին հետ խօսակցելու առիթ տալու իրեն: Օր մը՝ օրինակի աղագաւ, չգիտեր թէ ծով պիտի բռնէ՝ թէ ոչ, որովհետեւ չաբաթ օր մ'ըլլալով, Ափրիկէի Եկեղեցին նոյն օրը ծով կը պատուիրէր, եւ ինքն ալ միշտ սովորութիւն ունէր պահելու: Բայց Միլանու Եկեղեցւոյն մէջ այնպիսի պատուէր մը չըլլալով, չգիտեր թէ որ քաղաքին սովորութեանը հետեւի թէ՞ պէտեւ ինքն ալ անձամբ կրնար տեսնալ սուրբը, բայց իւր սովորական ճարտարամասութեամբ, կ'ուզէ որ Օգոստինոսն երթայ Ամբրոսիոսին հարցման պատասխանը ընդունի: Ուստի Օգոստինոսին արուած է այն հռչակաւոր պատասխանն, որն որ մինչեւ այսօր կը զօրէ. այսինքն՝ «զանեւած տեղոյդ Եկեղեցւոյն սովորութեանը հետեւէ. թէ որ Հռովմ գտնուիս, Հռովմայ Եկեղեցւոյն հետ ծով պահէ. իսկ եթէ որ 'ի Միլան' մի՞ պահեր, երբ Միլանու Եկեղեցին նոյն օրը ծով չի պատուիրեր»:

Մոնիզայի սրտին վառուկ սէրը, հլու եւ խորին յարգութիւնն առ սուրբն Ամբրոսիոս յայտնի կ'ըլլայ նմանապէս ուրիշ պարագայի մը մէջ: Ափրիկէի Եկեղեցւոյն սովորութեան համաձայն, մարտիրոսաց տօնախմբութեան օրերը, հաւատացեալք հայ՝ գինի եւ խմորեղէններ կը տոնէին անոնց եկեղեցին, եւ այն ընծաները զերեզմաններու վրայ գնելով, մէկ մասը իրենք ուտելէն ետքը՝ մնացածն աղքատաց կը բաժնէին: Նախնի քրիստոնէութեան այս սովորութիւնը՝ ինչպէս վերը բռնած ենք, սրբոց արդեանցը տեսակ մը հաղորդակցութեան նշանակութիւնն ունէր: Մոնիզա Միլան եղած առնին ալ, առաջին տօնն որ կը հանդիպի՝ առաւուն պղտիկ կողովով մը, լի սուրբ ընծաներով, եկեղեցի կ'երթայ: Բայց հաջիւ թէ ներս պիտի մանայ, զոնապանը մէկէն կարգելու իրեն եկեղեցւոյն մուտքը: Այս սովորութիւնը որչափ ալ ըստ ինքեան բարի էր, խել մը անկարգութիւններու պատճառ ըլլալով, Ամբրոսիոս արգիլած էր զայն, եւ ըստ այնմ զոնապանին խստիւ ապսպրուած էր չըն-

դունելու եկեղեցին պատուիրազանցները, Մոնիզա արգելքը լսած չլլալով, ամենուր առջև այսպէս խայտառակուելուն վրայ կրնար նեղանալ. բայց երեսին վրայ նեղութեան եւ ոչ իսկ ստուերը կ'երևայ: «Յօժար սբառով այն սովորութենէ ալ ետ կիցաւ, կ'ըսէ սուրբ Օգոստինոս, եւ այնուհետեւ մարտիրոսաց զերեզմանին վրայ փոխանակ նիւթական նուէրներ տանելու, սիրտը կ'ընծայէր ի մաքուր իզձերով: Բայց ասով ազքատաց ալ մնաս մը չեղաւ. փոխանակ եկեղեցւոյ մէջ բաժնելու, իւր տունը կը հրաւիրէր զանոնք, ինքն ալ փոխանակ սրբոց զերեզմաններու վրայ ճաշակելու երկրային պտուղները, սուրբ սեղանի վրայ՝ իւր Փրկչին երկնային մարմնովը կը հաղորդուէր»:

Ահաւասիկ այսպէս կը հնազանդէր Մոնիզա. «ուսկայն կը կարծեմ որ, կ'ըսէ սուրբ Օգոստինոս փափուկ դիտողութեամբ մը, մայրս աւելի դժուարութիւն պիտի զգար թողլու այն բարի սովորութիւնը թէ որ արգելքն ուղղակի Ամբրոսիոսէն եկած չլլար. բայց չատ կը սիրէր ու կը յարգէր զանիկայ, իրեն համար երկնային նուիրակ մ'էր, զոր Աստուած մասնաւոր կերպով իրկած էր այս աշխարհքս իմ փրկութեանս զործիքն ըլլալու համար: Ամբրոսիոսն ալ անոր բարի վարմունքը, եկեղեցին յաճախելը, ջերմհոանդութիւնն եւ բարեգործութիւնները տեսնալով՝ կը սիրէր զինքը. զիս տեսածին պէս անոր գովասան ընելէն չէր դադրեր, եւ այնպիսի մայր մը ունենալուն վրայ երջանիկ կը համարէր զիս: Բայց չէր զիտեր որ, կ'ըսէ Օգոստինոս խոնարհութեամբ, ինչպիսի անասակ որդի մը ունեցած էր այնպիսի աննման մայր մը»:

Մինչդեռ կ'արծարծի Մոնիզայի եւ Ամբրոսիոսի մէջ սկսած սուրբ մտերմութեան կայծը, մի եւ նոյն ատեն Աստուած ամէն բան այնպէս մը կը նախախնամէ որ ոչ միայն մօր սիրան՝ այլ նաեւ զաւելինն ալ սուրբ եպիսկոպոսին հետ կապուի: Ամբրոսիոսի կեանքն այնպիսի եղանակի մը մէջ պիտի մանայ, որ ըտլոր աշխարհքիս աննման տեսարան մը պիտի ընծայէ. մեծահոգի անձը զերագոյն շնորհքով մը պիտի փայլի. հալածանաց պիքները՝ մռնչելով բոլորափքը, իւր հողւոյն վեհանձնութիւնն եւ փառաւորութիւնը լաւազոյն կերպով պիտի յայտնեն:

Յուստինանէ Կայսերուհին քանի մը տարիէ ի վեր խուժք մը արիւսեան ներքինիներ հետը բերած էր ի Միլան. այս յանցանքը բաւական չսեպելով, մեծագոյն զայթակղութիւն մ'ալ կուտայ այն խմբին ինքը զլուխ կենալով:

Յամին 385 ին, Զատիկի տօնախմբութենէ քանի մ'օր առաջ, մէկու մը ձեռամբ, եւ իւր պզտիկ տղուն Վաղենախանոս կայսեր անուամբ, կը պահանջէ ուղղափառ եկեղեցիներէն մին իւր արքունեացը մէջ գտնուող արիօսեաններու յանձնել, եւ այս նպատակաւ, կ'ընարէր կամ Պորախա յորջորջուած մայր եկեղեցին, որն ուր քաղքէն դուրս էր, կամ այն նորաչէն եկեղեցին որուն մէջ սուրբ Ամրոսիոս սովորաբար կը պատարագէր, եւ որն ուր քաղքին աթոռանիստ եկեղեցին էր: Սուրբը կը մերժէ այս հերետիկոսեայ խնդիրքը, եւ ըսել կուտայ կայսերուն՝ որ պաշտօնասէր քահանայ մը Աստուծոյ եկեղեցին հերետիկոսներուն չկրնար տալ: Այս պատասխանը կնկան բարկութիւնը եւ տանելութիւնը կը գրգռէ, այնպիսի կնկան մը որ ամէնազօրաւոր եւ ամէն չարութեան կարող էր. զինուորներ կը խրկէ՝ Պորախա եկեղեցին բռնութեամբ ձեռք ձգելու համար, եւ սուրբ Ամրոսիոսին աթոռանիստ եկեղեցին ալ պաշարել կուտայ:

(Շարայարէի)

ՊԱՏԿԵՐ տասն է հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի :

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար 40 դանեկան :
Գաւառաց եւ օտար երկիրներու համար
քղբատարի ծախսն ի միասին հաշուելով 50 « «

Խորաքանցիշր քիշ 2 դանեկան

ՊԱՏԿԵՐԻ խմբագրատունն է ի Բերա , Եւզիլ փողոց
Թիւ 1 , ուր պետք է դիմել բաժանորդագրութեան եւ քերթին
վերաբերեալ այլ ամենան խնդրոց համար :

RED ACTION DU BADGUERE

Constantinople, Péra, rue YÉCHIL N ° 1